

LACY, De (TEULU), Halton, cwnstabliaid Caer

Yr oeddent yn disgyn o llbert, a oedd yn gydymaith i William y Concwerwr ac yn gâr agos i **Walter de Lacy** (bu farw 1085), o Ewias. Daeth y teulu yn bobl o bwys mewn materion Cymreig yn oes ROGER (bu farw 1212). Gelwid ef yn Roger o Uffern ('of Hell') oherwydd ffyrnigrwydd ei gyrchoedd ar Gymru; dywedir iddo ar un amgylchiad achub Ranulf, iarll Caer o gastell Rhuddlan pan warchaeid ar yr iarll gan y Cymry. Daeth ei fab JOHN (bu farw 1240) yn iarll Lincoln 1af o deulu De Lacy trwy briodas. Ychwanegodd HENRY, wŷr hwnnw, sef y 3ydd iarll Lincoln, iarllaeth Salisbury at deitlau'r teulu trwy ei briodas gyntaf â Margaret Longespée.

Yr Henry de Lacy hwn, 3ydd iarll Lincoln (bu farw 1311), oedd yr aelod mwyaf pwerus a dylanwadol o'r teulu - mewn materion ynglŷn â Lloegr a materion Cymreig. Yr oedd yn un o gyngylwyr mwyaf agos Edward I. Chwaraeodd ran flaenlaw yng nghyrchoedd Cymreig y brenin yn 1277, 1282, a 1294; yn 1282 rhododd y brenin Ros, Rhufoniog, a Dinmael iddo - y tiroedd hyn o hyn ymlaen yn ffurfio arglyddiaeth Mars Dinbych. Efe a sefydlodd fwrdeisdref Dinbych gyda'i gwarchodlu ac a fu'n gyfrifol am adeiladu'r castell a muriau'r dref. Boddyd EDMUND, un o'i feibion, mewn ffynnon y tu mewn i Dŵr Coch y castell. Gan i'w fab arall, JOHN, farw o flaen ei dad, dilynwyd Henry de Lacy gan ei ferch, ALICE, gwraig Thomas, iarll Lancaster, serch pennu gwaddol i'w ail wraig, Cymraes o'r enw Joan, chwaer William (Martin), 6ed barwn Cemais, Dyfed. Bu a fynnai Alice â chwymp ei gwâr, ac wedi iddo gael ei ddiennydio, ym mis Mawrth 1322, traddododd hi i'r brenin ei holl hawlau i diroedd yng Nghymru.

Awdur

Yr Athro Thomas Jones Pierce, (1905 - 1964)

Ffynonellau

The Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain, and the United Kingdom (1887-1898)

Oxford Dictionary of National Biography

Littere Wallie (1940)

Calendar of Ancient Correspondence concerning Wales (1935)

P. Vinogradoff and F. Morgan, Survey of the Honour of Denbigh, 1334 (Llundain 1914)

Dolenni Ychwanegol

Wikidata: Q1180082

Dyddiad cyhoeddi: 1953

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/>

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n darparu cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n **tudalen codi arian** am ragor o wybodaeth.

LLGC
NLW

LLYFRGEL
THE NATION

Nosbarwr
Llyfrgell Cymru
Sponsored by
Welsh Government